

Petrarca Francesco

Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Taliancky básnik a prozaik, považovaný za otca humanizmu a predchodcu renesancie - ako politik bojoval za obnovu slávy starého Ríma, vo svojich dielach oživoval antickú vzdelanosť a napodobňoval antické vzory, väčšinu spisov napísal v latinčine - jazyku starých Rimanov.

Životopisné údaje:

Petrarca pochádzal zo starej florentskej rodiny. Jeho otec Ser Petracco či Petraccolo di Messer Parenzo bol notárom a patrili medzi politických vyhnanco, ktorí v roku 1302 museli odísť z Florencie, tak ako Dante Alighieri a veľa ďalších prívržencov pápežskej strany. Útočisko našli v Arezze, ktoré bolo s Florenciou znepriatelené. Tam sa 20. júla 1304 narodil Francesco, ktorý neskôr polatinčil rodinné priezvisko na Petrarca. Budúci básnik už ako malé dieťa cestoval s rodičmi z miesta na miesto, údel emigrantov ich zaviedol v roku 1312 do Avignonu, kde vtedy sídlil pápežský dvor. Otec chcel mať z Francesca právnika a tak ho poslal spolu s mladším bratom študovať na univerzitu do Bologne. Mladý Petrarca síce študoval gramatiku, logiku, dialektiku i rétoriku, ale namiesto práva sa venoval antickým klasikom literatúry. Otec to zistil a pohádzal mu diela Vergília a Cicerona do ohňa, nahnevaný Francesco sa vrátil do Avignonu až po otcovej smrti. Majetok nemal, bol odkázaný sám na seba a tak spolu s bratom vstúpili do duchovného stavu a on prijal nižšie kňazské svätenie. Tým si zabezpečil dobré postavenie, trvalý príjem a tiež dosť voľného času, ktorý venoval najmä literatúre, čítal milovaných autorov antického Grécka a Ríma a venoval sa tiež archeologickým záľubám. Na avignonskom pápežskom dvore sa vtedy nevedol asketický život, mladý humanista žil veľmi spoločensky, zoznámil sa s mnohými dôležitými osobnosťami, napríklad s Giacomom Colonom, jedným z potomkov starobylej rímskej šľachtickej rodiny, ktorá v básnikovom živote neskôr zohrala významnú úlohu, ale i s ďalšími európskymi osobnosťami. V tom čase sa zaľúbil do Laury, veľa cestoval s politickým poslaním, (sám tvrdil, že ho k tomu hnala neopätovaná vášeň k Laure) Pri Avignone vo Vaucluse kúpil pozemky a dom, kde potom napísal svoje najväčšie diela. Vlastnil na svoju dobu veľkú zbierku kníh. Chýr o Petrarcovych básnických schopnostiach sa šírili, pozvali ho do Ríma na básnickú korunováciu. Zomrel dva dni pred svojimi sedemdesiatimi narodeninami 18. júla 1374 v dedinke Arquá (dnes Arquá Petrarca) neďaleko Padovy.

Diela:

Časť Petrarcovho diela je napísaná v taliančine, väčšina v latinčine. Z Petrarcovych latinských spisov vyniká hrdinská báseň **Africa**, epos v hexametroch, ktorý je preniknutý vlasteneckou myšlienkou, túžbou obnoviť slávu rímskej republiky. Zvolil si na to významný úsek dejín Ríma, hrdinský boj s Kartágom v druhej púnskej vojne. Okrem Afriky napísal v latinčine veľa menších veršovaných diel podľa antických vzorov - Vergília a Horatia. Ďalej písal prozaické latinské spisy, historické a morálnofilozofické, v Cicerónovom štýle **O slávnych mužoch** - životopisy slávnych Rimanov od Romula po Caesara, **O opovrnutí svetom** - úvahy o láske a túžbe po sláve, **O samotárskom živote** a iné. Mnohé latinské listy, je ich asi 500, z toho 60 veršovaných, písal významným ľuďom jeho doby a týkajú sa verejných, politických, literárnych i mravných tém. Písal ich so zámerom, že budú publikované, robil si z nich odpisy, ktoré verejne kolovali. Medzi ne patrí aj dielo **Potomkom**, ktorá je Petrarcovou románovou autobiografiou v zmysle humanistických ideálov. Najvýznamnejším Petrarcovym dielom, ktoré mu zabezpečilo nesmrteľnosť, je však v taliančine napísaná zbierka veršov, ktorú nazval Spevník a u nás vyšla ako **Sonety pre Lauru** a je považovaná za najkrajší literárny výtvor stredoveku. Posledné Petrarcovo dielo, tiež napísané v „ľudovom jazyku“ - taliančine sú alegoricko-mravoučné básne v spise **Triumfy**. Je to dielo staroby - obraz básnikovho vnútorného života a súčasne mravného života ľudstva.

Podrobnejšie o dielach:

Sonety pre Lauru - sám Petrarca nazval túto zbierku Spevník (Canzoniere), keďže meno svojej lásky - Laury nikdy otvorene nevyslovoval. Spevník nazýval tiež fragmenta - zlomky, lebo básne veľakrát prepisoval, opravoval, triedil a niektoré zničil. Zbierka obsahuje 366 sonetov, zväčša lúboštných, len asi 30 má iný obsah. Dielo Spevník má dve časti: Za Laurinho života a Po Laurinej smrti. Básne majú prvky platonického zbožňovania, jej postava je odosobnená od skutočnosti, premenená básnickou fantáziou. Lúboštný vzťah Petrarca k Laure pripomína Danteho vzťah k Beatrice z Božskej komédie. O Beatrice sa však vedelo viac, bola to konkrétna postava. O Petrarcovej Laure vieme len to, čo o nej on sám napísal, kedy a kde sa s ňou po prvý raz stretol (uvidel ju 6. apríla 1327 na rannej omši v kostole Santa Chiara v Avignone), že to bola plavovláska s tmavými očami, známe sú verše, ktorými reagoval na stretnutia s ňou, vieme že zomrela počas povestnej morovej epidémie. (Bola to tá istá epidémia, pred ktorou ušiel Boccaccio a napísal Dekameron. Petrarca sa s ním veľmi dobre poznal, boli rovesníkmi) Je možné, že básnik nechcel Lauru prezradiť a kompromitovať, lebo bola vydatá a tak o nej prezradil len málo. Celé meno Laury nikto nikdy nevypátral, ani nie je celkom isté, či nebola len básnickou fikciou. Petrarca opísal lásku k nej „na prvý pohľad“, túžbu, neopätované city, že bola krásna, nežná, sladká, mala anjelskú chôdzu, jemný hlas, ušľachtilé pohyby, že sa jej korili králi v avignonských záhradách, prežíval smútok nad jej smrťou i výčitky svedomia, že sa pozemskou zmyselnosťou nechal odvrátiť od vyšších hodnôt až po pokánie a hľadanie útočiska v Bohu. Petrarca sa v Sonetoch pre Lauru úporne snažil o presné vyjadrenie myšlienok v dokonalom umeleckom tvare.

Listy veľkým i malým tohto sveta - výber z Petrarcových latinských listov predstavuje autora ako vlastenca, bojujúceho za slávu starého Ríma, snívajúceho o zjednotení krajiny, odvážneho, aby napísal aj cisárovi tvrdé výčitky, tiež cestovateľa z poverenia pápeža a kardinála Colonna a človeka, ktorý túži byť slávnym. Plán vytvoriť z jednotlivých listov (aj staršie listy si básnik starostlivo odkladal) literárnu zbierku vznikol asi v roku 1349, po smrti Laury. Vtedy Petrarca putoval od mesta k mestu, všade ho vítali a oslavovali. Prvý list napísal „svojmu Sokratovi“, potom už nasledovali listy rôznym adresátom. Básnik počítal s tým, že nepôjde len o jednu knihu, ale že toto dielo sa skončí až jeho smrťou. Vzniklo tak 24 kníh - 350 listov z rokov 1325 - 1366, 17 kníh z rokov 1361 - 1374 a ešte ďalšie knihy a listy. Adresátmi boli mnohé slávne osobnosti a Petrarcovi priatelia. Najčastejšie písal kardinálovi Jánovi Colonnovi (Správa z cesty po Galii a Germánii a povest' o Karlovi Veľkom, O Kolíne nad Rýnom, Opis Kozej hory a iné), ale tiež Róbertovi, kráľovi sicílskemu (O korunovaní vavrínom a závistlivých ohováračoch), ale i cisárovi Karlovi IV. (Odmietnutie pozvania do Prahy a nová výzva k ťaženiu do Talianska)

Triumfy - V tomto diele vystupujú láska, cnosť, smrť, sláva, čas a iné hodnoty podľa Danteho vzoru ako alegorické postavy.

Úryvky:

Sonet XVI

Ó, Pani, hanbím sa, že v mojich veršoch mlčím
až dosiaľ utajený poklad vašich krás,
a kriesim čas, keď som vás uzrel prvý raz
a keď ma schvátil ošial' nad pomysel prudší.

No vidím, že ma celkom taká práca zmučí,
že moje dláto dielu vrypne mnohý kaz,
talent, čo pozná svoju silu, sklame vás,
pri vás mi zlyhá, zmlkne v nečakanom kľči.

Už mnoho ráz som túžil vyrieť vručne slová,
lenže hlas v mojej hrudi premenil sa v triašku.
Tak vysoko sa vzniesť - či jesto taký zvuk?

Aj verše som chcel písať opätne a znova,
ale už prvý útok priniesol mi ťažkú porážku,
takže pero vypadlo mi z rúk.

(Zo zbierky Sonety pre Lauru - časť Za Laurinho života. Preložil Vojtech Mihálik)

Sonet LXXXIV

Jedenadvadsať rokov - koľko len som dal im
lásky a ohňa, koľké prešiel úskalia!
Odkedy Ona však mi srdce zobrala
do svojho neba, desať ďalších rokov žialim.

Karhám sa za život, čo nebol dokonalým,
za dni, čo viacej mojich hriechov odhalia
než cností, veľký Bože; duša zúfalá
sa tebe dáva, teba v skonávaní chválim

a je mi ľúto, že som premárnil tak veľa
chvíľ, ktoré iba teraz lepšie ocením,
že pokoj som chcel zasiať, ale strasti žnem.

Pane, čo si ma zavrel do väzenia tela,
vyslobod' ma a spas ma pred zatratením,
veď poznám svoje hriechy, veď ich ľutujem.

(Zo zbierky Sonety pre Lauru - časť Po Laurinej smrti. Preložil Vojtech Mihálik)

Cisárovi Karolovi IV - časť listu Odmietnutie pozvania do Prahy a nová výzva k ťaženiu do
Taliaska

Prosím Ťa, cisár, čo to robíš? Čo máš v úmysle? Prečo váhaš? Od čoho iného ako od
svojich činov očakávaš slávu? Ak sa nemýlim, prešiel už jedenásty rok od tej doby, keď som
sa po prvý raz vzbúril proti Tvojmu váhaniu; bol som Ti vtedy ešte človek neznámy, ale túžil
som po tom, aby si ma spoznal a bol som oddaný tvojej ríši. A ak si vtedy moju smelosť
nielen strpel, ale aj pochválil, potom, ako starneme, ja mám viac odvahy a Ty omnoho menej
námietok. Prečítaj si znova, čo som Ti vtedy písal. Uvidíš, o čo pádnejšie sú teraz hociktoré
pripomienky, keď Ti taká neobyčajná príležitosť uniká, a čím viac života uplyva, tým menej
z neho zostáva... Povstaň konečne, volám, povstaň, cisár! Povstaň a vypočuj hlas mesta
i celého sveta, ktorí Ťa volajú! Pretri si oči a rozhladni sa, cisár, uvidíš mnohé, čo si žiada
nápravu a pochopíš, že Ti Tvoja hodnosť nebola udelená preto, aby si žil pokojne...

Myšlienky:

„Tento prírodou naplnený, až panteistický cit k milovanej bytosti, tak typicky už renesančný,
robí Petrarca blízkym i maliarom nasledujúcich pokolení, Botticellimu, ale ešte väčšmi
Leonardovi. Hoci Laura žila v tom čase, keď Simone Martini, siensky maliar, tvoril v Avignone
svoje idealizované Madony so zlatým pozadím, v Petrarcovom videní podobá sa ona väčšmi
Gioconde, záhadnej žene ponorenej do čara prírody...“ (Ľudmila Peterajová)

„Vo svojej doterajšej, dosť už obsiahlej prekladateľskej praxi som sa nestretol s takými náročnými úlohami ako pri preklade Petrarca. Išlo mi o maximálne zachovanie všetkých obsahových a formálnych daností textu, o štýl a obraznosť pôvodiny, ale aj o vyjadrenie toho všetkého súčasným jazykom, o využitie možností, ktoré ponúka kultivovaný slovenský viazaný verš. Na rozdiel od originálu som sa vyhýbal tesnej blízkosti gramatických rýmov, ktoré by mi prácu iste boli uľahčili, ale ktoré sa v slovenskej poézii pociťujú ako menej hodnotné...“ (Vojtech Mihálik)

Zaujímavosti:

Svoje talianske básne, napísané v ľudovom jazyku, „volgare“, hovorovej toskánčine, sám Petrarca neuznával, chcel ich zničiť, napriek tomu však práve v nich dosiahol najvyššiu básnickú úroveň. Spolu s Dantom a Boccacciom sa stali zakladateľmi talianskej literatúry a zároveň i spisovnej taliančiny.

Básnická korunovácia Petrarca na rímskom Kapitole bola veľkolepou udalosťou. Odohrávala sa na Veľkonočnú nedeľu roku 1341, rímsky ľud volal básnikovi na slávu, zneli trúby a on, oblečený do purpurového plášt'a, prijal vavrínový veniec. Plášť dostal od kráľa Róberta Neapolského, keď sa pred korunováciou zastavil na jeho dvore a podrobil sa dvojďňovej skúške z básnického umenia. Petrarcovi sa tým splnila dávna túžba, postaviť sa na roveň starým rímskym básnikom.

Petrarca sa v Sonetoch pre Lauru vyhýba priamemu vysloveniu Laurinho mena - zrejme mal pre to vážny dôvod. Nahrádza ho zvukovo podobnými slovami „vánok“ a „vavrín“ (l'aura a lauro)

Základom Petrarcových poetických foriem je sonet a kancóna. Práve sonet, ktorý je od raného stredoveku veľmi rozšíreným útvarom básnictva, našiel v Petrarcovom a tiež Danteho diele vrcholnú podobu.